

ВСТУП

Любий читачу, у твоїх руках — книжка про архітектуру. Вона написана в Харкові й апелює до українського контексту в низці глобальних аспектів і викликів професії. Олег Дроздов, засновник бюро «Дроздов та партнери», чия архітектурна практика триває з кінця 1990-х років, ділиться власними роздумами, відповідаючи на запитання про проектування, будівництво, конкурси і замовників, дискутуючи про суспільну роль проектанта, політику й освіту. Це коло тем дасть змогу репрезентувати професію якщо не на 360 градусів, то щонайменше вельми широко, щоб формувати виважену думку про різні проекти і вести структуровану та обгрунтовану бесіду про будівлі й міста. Для того, щоб зібрати матеріал, ми приблизно пів року зустрічаємося вечорами в будинку Олега й ведемо ці самі розмови. Відмовившись від формату інтерв'ю, щоб бути точнішими і вилучити все зайве, ми спинилися на форматі розповіді, до якої кожний може долучитися власними роздумами й ідеями або почати дискусію з друзями чи колегами на основі прочитаного.

Чути якийсь шурхіт. Схоже, метелик б'ється об скло, що умовно розмежовує терасу та будинок. «Зовсім дрібних складно рятувати щоразу. У мене ще є якесь гніздо чи штаб-квартира куниці під терасою. Я спеціально не прибиваю дошку, — ділиться Олег. — Бачиш, ось бруд — це її сліди. Я думав, може, вона носом висунула звідти. Зазвичай вона з'являється, проходить повз скло, сідає на краю тераси й дивиться вдалину на вогні міста». Будинок розташований на схилі поряд із центром Харкова, і під ним справді простягаються спальні райони та приватний сектор із безліччю вогників. Я роззираюся навсібіч і відкриваю в телефоні замітки. Куниці не видно, а думки про будинок відволікають увагу від її пошуків.

Власний будинок Олега Дроздова *Antipatio*
Архітектори: Дроздов та партнери
Харків, Україна, 2004
Фото: Андрій Авдєєнко

БУДИНОК ІЗ САДОМ

Усе моє життя, що передує цьому будинку, минуло переважно у квартирах. Будинок — це протест. Для мене і наших перших клієнтів, яким ми проектували будинки, вони були насамперед ментальною фортецею, яка має явний контраст із зовнішнім світом чи навіть змістовний конфлікт. Досвід проживання в ньому вселяв упевненість у тому, що і вся решта життя віднині може змінитися.

Дві визначальні риси будинків, спроектованих у нашому офісі, — це ізоляціонізм і любов до природи. Перша пов'язана з бажанням розширити сцену, де ти сам на посаді режисера, а не актора. А спостереження за зміною освітленості упродовж дня чи зміною сезонів є одним із найбільших задовольень. Взаємодія з природою може бути дослідженням і приводом до глибокої рефлексії або невичерпним джерелом для милування.

Наявність саду принципово відрізняє життя в будинку від квартир. Відносини з ним формуються через різні процеси — від догляду до того, як він стає продовженням вітальні. Хоч би яким маленьким був будинок, у саду можна приймати дуже велику кількість гостей. Він може також стати літньою кухнею. Відчуття зміни сезонів посилюється завдяки проживанню цих різноманітних сценаріїв. Звісно, різні підстригання, укривання і поливи доволі трудомісткі. Утім, узята на себе відповідальність дає натомість дивіденди.

Простір саду є чимось протилежним тепловому контуру, який можна назвати будинком. Тут усе підпорядковано законам природи, і людина в ній радше гість, ніж господар. А будинок — це передовсім укриття, у якому можна створювати більш ніжний клімат і накопичувати нажите. Найцікавіше починається, коли ці дві протилежні речі розчиняються одна в одній.

Важливо створювати сад осмислено, хоч би яким маленьким він був. Заводити рослини потрібно так само, як тварин — розуміючи свої потреби й відповідальність. Наприклад, до нашого бюро звернувся клієнт, який дуже хотів сад, і це було для нього головною потребою. Ми зробили там тропічний клімат, і всі орхідеї з пальмами буйно росли і квітли. Це не було просто озеленення через розставлення горщиків з якимись пишними чудесами. Це стало центром будинку і його сутністю.

Також, ведучи мову про сад, важливо розуміти, що йдеться не про зелену декорацію, а про цілком конкретних живих істот. У них є природна сутність і все різноманіття природних кондицій. Дерева й рослини, з одного боку, самостійні, а з іншого — потребують нашої турботи, щоб бути предметом споглядання. Ще вони породжують комах. Планета Земля шкварчить, дзюрчить, там щось відбувається. Крім того, сад, ясна річ, цвіте, опадає, жовтіє, червоніє, зеленіє. Як компонент міста або приватного будинку він є показником людського гуманізму. Це пам'ять про походження людини.

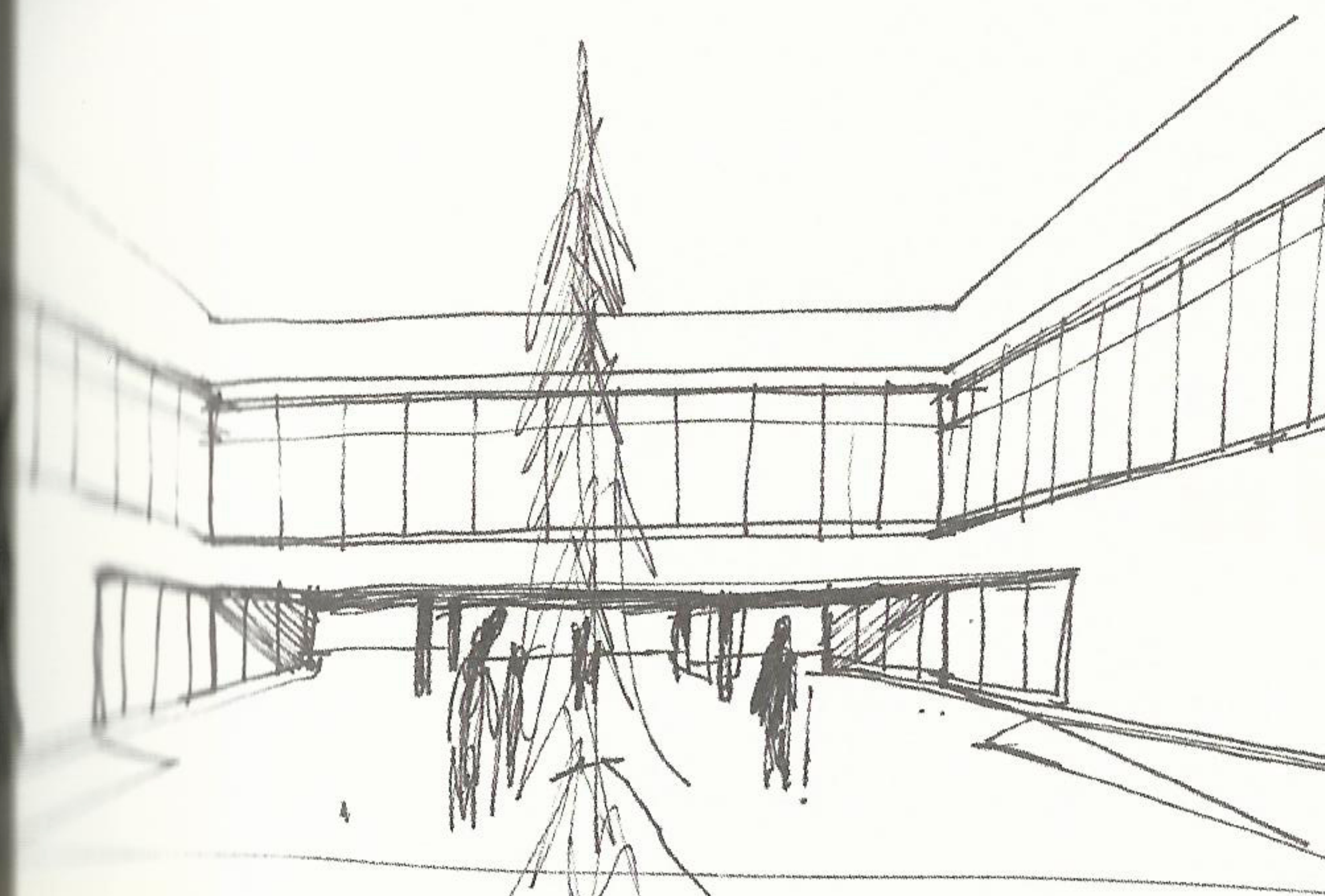
В українській сільській культурі сад виконував більше функцій. Передусім він мав велике продовольче значення, а ще вузький палісадник із фруктовими деревами, зазвичай вишнями, завжди відділяв будинок від дороги. Це відчуття весни і свята не мало раціонального продовольчого значення. Але я менше звертаюся до цього в роботі. Будинок як такий також не настільки значущий. Насамперед архітектура — це історія про простір, адже людині властиво мислити пустотою.

ДВІР

Повертаючись до своїх перших спогадів, у яких я зміг відчутти феномен архітектури, хочу зауважити, що він був пов'язаний не з формою. І я розібрався з цим доволі пізно. Одним із найяскравіших вражень став закритий двір палацу культури «Жовтень» у місті Волгодонську. Тут небо окреслене у квадрат, а пройшовши через широкий прямокутний прохід, ти можеш знову опинитися на вулиці. Я ходив туди на якісь гуртки в дитинстві, і ця пустота справляла на мене сильне враження.

Мабуть, такий закритий двір — один з найважливіших архітектурних сюжетів, особливо коли ми говоримо про громадські будівлі. Вони навіть можуть бути розчинені в громадських місцях, розміщених поза будівлею. Одні простори впадають в інші, немов річки й моря.

Усі мої ранні архітектурні враження стосуються пустот. Я ріс у дворівній мікроспільноті. Наш шести-під'їздний будинок розташовувався в районі, побудованому в 60-ті, у добу Хрущова. Навпроти стояв такий самий будинок, але значно довший. Існувало поняття «наш двір», однак його межі були дуже розмиті. В одному місці його відділяв паркан дитячого садка, а в іншому він уже перетікав у сусідній двір. І слова «не йди з нашого двору» мали вельми абстрактне звучання, тому що не було проекції нашого будинку на сусідній, яка окреслювала б його межі. Але водночас один простір називався нашим двором, а поруч був зовсім інший. Тут ти знав усіх, і всі батьки знали одне одного. Якщо ти ставав знайомим, то автоматично потрапляв у коло «своїх». А дальня частина довгого будинку, яка не була навпроти нашого, уже не повною мірою належала до нашого суспільства. І це попри те, що з кимось із тих дітей ми навчалися в одній школі. Важливо, що, перебуваючи у своєму

Будинок культури
«Жовтень» у Волгодонську
Скетч Олега Дроздова
за власними спогадами

середовищі, ти розумів: отримати в пику в іншому просторі значно простіше. Адже просторову ситуацію завжди можна порівняти з психологічною.

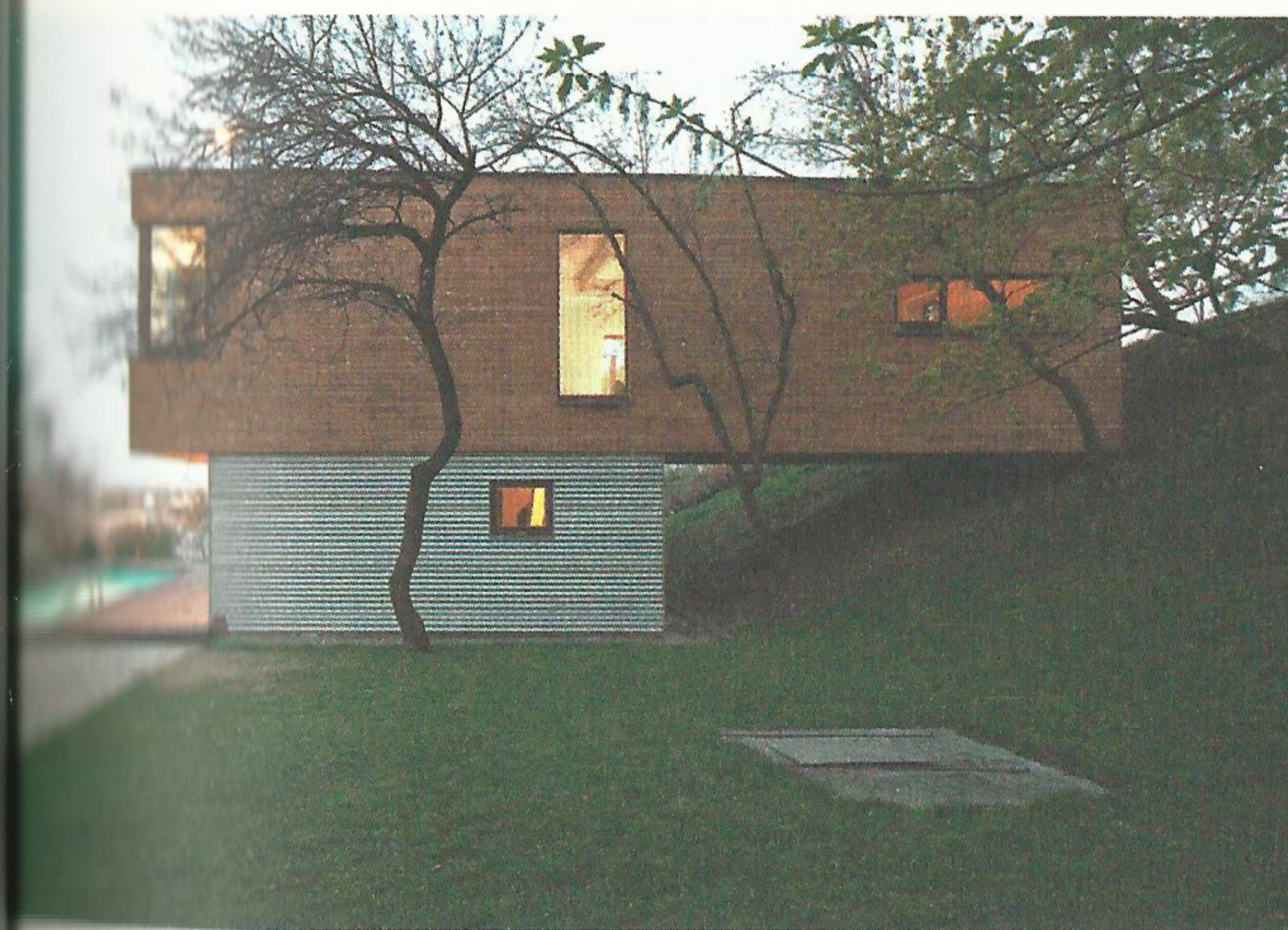
Точно так само можна уявити такий двір у Харкові на Павловому Полі⁽¹⁾. Я пам'ятаю, коли було повно єврейських хлопчиків і різних освічених дівчаток у районі біля «Солдата»⁽²⁾. Життя, яке вирувало між двома будинками в аналогічних чотирьох під'їздах, розташованих один навпроти одного, мало зовсім інший зміст. Моя мама зараз живе в такому самому будинку. Там також усе інакше. Потрапляючи в колективні простори в Харкові, Одесі, Пітері, Москві, побачиш абсолютно інші відносини. Працюють інші закони, зокрема через дрібні деталі, не закладені архітектором, а нашаровані життям. Це легко прочитати. Скажімо, нечасто побачиш яму у дворі. Тому що вся інженерна інфраструктура пролягає не посередині двору, а через зовнішні вулиці. І, напевно, більшість дворів ніколи не перекопували так, як наш. У нас же весь час шукали якісь труби, вічно

1 Павлове Поле — історична назва житлового району в Харкові.
2 «Солдат» — пам'ятник у вигляді фігури солдата з високо піднятим автоматом. Установлений на пошану воїнів-визволителів, радянських солдатів, які воювали за Харків під час Другої світової війни.

були якісь купи, ями, у які ми падали. У новому дворі моєї мами, навпаки, квітники.

У будинку, де я живу нині, пустота також відіграє провідну роль. Двір — це така собі рамка, у якій може розгортатися сюжет.

Тут, у цьому «нинішньому будинку», двір оточує будинок, а не навпаки. Є три майданчики на різній висоті, розділені лише перепадом рельєфу. Вони більшою мірою формують відчуття місця і сценарії, ніж дві коробочки, у яких розміщуються вітальня, кухня, спальня й кабінет. Нижній майданчик — це загалом зовнішній передпокій і місце для паркування. Звідси ми потрапляємо на ділянку. Піднявшись іще на один рівень, ви опинитесь у вітальні, що простягається із зеленої галявини всередину прямокутного об'єму з диванами, телевізором, кухнею і книжками вглибині. А на самому верху є невеликий город, яким є сенс користуватися тільки частину року. Зараз ми їмо пасту з помідорами, принесеними звідти, з вершини, і продовжуємо чергову розмову.

Власний будинок
Олега Дроздова Antipatio
Архітектори: Дроздов та партнери
Харків, Україна, 2004
Фото: Андрій Авдеєнко

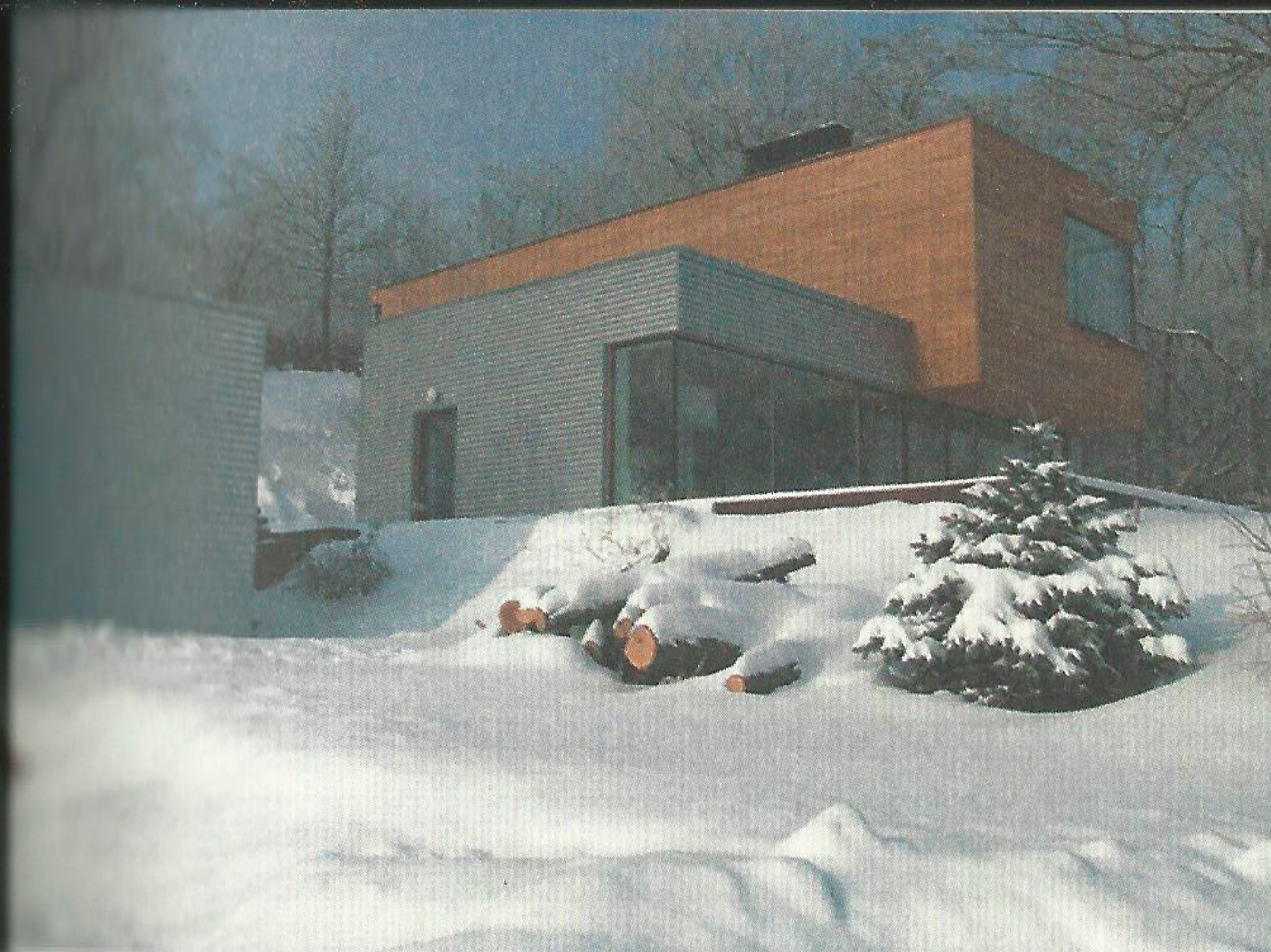
РЕЛЬЄФ

Проектувати мій будинок було доволі легко. На тому місці, де зараз вітальня, розташовувалася своєрідна міська тераса — двоє або троє дверей лежали на цеглинах навколо кострища. Там відбувалося багато зустрічей і вечірок, і все це лише завдяки рельєфу. Він створює взаємодію між верхом і низом, зав'язується гра. У будь-якої людини рельєф породжує більше емоцій, ніж рівнини. Часто можна почути, що гори — це красиво, але про степи так говорять значно рідше. Коли є тільки лісосмуги, дорога й рівні поля, захвату набагато менше.

Нерівності створюють для міст можливість відрізняти площини і використовувати їх по-різному. Ще одна перевага міста з рельєфом — це краща гігієна. Його омивають дощі. Все значно простіше стікає і продувається вітром. Це було особливо важливо для Середньовіччя. За містом із пагорбами легше доглядати.

Складний рельєф впливає на природне розмаїття. Архітектура, як і рослинність, також стає різноманітнішою завдяки нерівностям: одна будівля потребує постійного сонця і має розташовуватися на південному схилі, а іншій будівлі або, наприклад, парку, навпаки, важлива тінь. Цікаво, що в нашому місті чимало випадків, де дотримання симетрії фасаду потребувало використання цоколя висотою один або навіть два поверхи. Симетрична архітектура, властива плоскій поверхні, не дуже зручна для схилів. Мені здається, що потрібно насолоджуватися тим становищем, у якому перебуваєш. Адже дуже багато в рельєфі виходить легко.

Є, звісно, і свої недоліки. Перепади висот ускладнюють гомогенність. Території мають різний рівень доступності. Можливо, земля використовується не настільки доцільно. Окремі зони тривалий час можуть за-

Власний будинок
Олега Дроздова Antipatio
Архітектори:
Дроздов та партнери
Харків, Україна, 2004
Фото: Андрій Авдеєнко

лишатися ненаселеними. Плоске місто в цьому сенсі набагато раціональніше — туди можна закласти сітку. Рух у ньому швидший, ніж на підйомах і спусках. Утім, не дарма жителі плоских міст шукають себе в протилежному, пропонуючи цій площині антитезу. У Копенгагені можуть бути неймовірно високі шпилі соборів. Там навіть мости набувають ролі пагорбів, перетворюючись на спостережні пункти. Їхня форма, звісно ж, зумовлена радше потребою пропустити під собою кораблик, але вони все одно стають особливою точкою. Якщо ж у місті є рельєф, то міст не слугує таким акцентом. Різноманітність голландської архітектури — почасти наслідок відсутності рельєфу, відтворення необхідної складності просторів. Про це навіть є критичні праці *The Artificial Landscape*⁽³⁾ і *Dutch Mountains*⁽⁴⁾ — книжки про голландську архітектуру.

Додаткова візуальна комунікація — це ще одна важлива функція рельєфу, адже ми постійно рухаємося, і те, що видно далеко, стимулює нас діставатися в найрізноманітніші місця.

3 *The Artificial Landscape: Contemporary Architecture, Urbanism and Landscape Architecture in the Netherlands*. Edited by Hans Ibelings. Nai Uitgevers Pub, 2000.

4 Tromp, Jan, et al. *Dutch Mountains*. Francine Houben / Mecanoo Architecten. Uitgeverij De Kunst, 2011.